

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Арапакі Марини Володимирівни
«Культурна маргінальність у соціальному та віртуальному просторі
сучасного суспільства»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність представленої теми дисертаційної роботи зумовлена необхідністю дослідження складових процесу віртуалізації сучасного суспільства, суспільних протиріч які його супроводжують. В даному випадку культурна маргінальність постає екзистенціальним результатом трансформаційних процесів в сучасному суспільстві, оскільки відповідає вимогам переосмислення домінуючої системи ціннісних орієнтацій, їх інтеграції та уніфікації. Причому специфіка культурної маргінальності як соціального явища тут полягає в тому, що її слід розглядати не лише як результат кризи, а як умову соціальних змін. Зрозуміло, що в межах постмодерної парадигми розгляд культурної маргінальності дозволяє виявити механізм зміни, конструювання соціального простору відповідно до суспільних потреб, вимог часу.

Авторка влучно зазначає, що дослідження культурної маргінальності є особливо актуальними для сучасного українського суспільства, оскільки тривалість маргінального стану у всіх сферах суспільного життя посилюється внаслідок повномасштабного вторгнення та підсилює кризові явища у культурі як на локальному, так і глобальному рівнях. Вищезазначене обумовлює необхідність наукового аналізу культурної маргінальності у царині філософії.

Відтак, вибір теми дисертаційного дослідження є абсолютно виправданим, а актуальність відповідає запитам сучасного суспільства.

Мета дисертації виділяється своєю чіткістю та широким охопленням проблеми, що полягає в аналізі культурної маргінальності в умовах соціокультурних трансформацій соціального простору сучасного суспільства.

Завдання, сформульовані для досягнення цієї мети, демонструють комплексний підхід до дослідження. Логіка розгляду сформульованої проблеми починається з дослідження генези поняття «культурна маргінальність», виокремлення основних методологічних підходів, що надають змогу комплексно дослідити культурну маргінальність як соціальне явище; переходу до аналізу засад соціокультурних трансформацій, що наявні у соціальному просторі сучасного суспільства; виділення особливості культури у соціальному просторі сучасного суспільства; визначення трансформації соціального простору від соціального до віртуального в умовах техноінформаційної спрямованості сучасного суспільства; і завершується аналізом багатоаспектності культурної маргінальності в умовах віртуалізації суспільства; визначенні особливості віртуальних культурних проєктів як складових культурного простору українського суспільства.

Наукова новизна даної дисертації привертає увагу своєю унікальністю та оригінальністю в контексті української соціальної філософії. Дійсно, головна увага авторки прикута до аналізу культурної маргінальності як складного багатоаспектного явища соціокультурного буття, що проявляє себе у соціальному просторі і репрезентується у віртуальному просторі сучасного суспільства. Значним досягненням тут є те, що вперше було розглянуто багатоаспектність культурної маргінальності в умовах віртуалізації суспільства; особливості віртуального культурного простору сучасного українського суспільства, в рамках чого розвивається концепція неогуманізму; надано визначення віртуального культурного проєкту як комплексу дій, що реалізуються у віртуальному просторі або спрямовані на інтернет-користувачів, результати якого впливають на соціокультурний простір сучасного суспільства та надають додаткові можливості для задоволення культурних потреб.

Заслуговує на увагу докладне обґрунтування теоретико-методологічної основи роботи, яка охоплює такі наукові методи: системний, синергетичний,

діалектичний, структурний, історико-філософський, соціокультурний, метод сходження від абстрактного до конкретного, конкретно-історичний та порівняльно-історичний методи. Особливий інтерес тут викликає синергетичний науковий метод, використання якого надало дисертантці можливість виокреслити особливості культурної маргінальності, притаманні даному етапові розвитку сучасного суспільства. Зокрема зазначається, що в рамках даного методу культурна маргінальність може бути викликана точкою біфуркації в динаміці соціокультурного буття, у якій система перебуває у стані вибору.

Щодо наукових підходів, використаних у кваліфікаційній роботі, то тут також характерним є розмаїття підходів, які допомогли визначити сутність та специфіку дослідження культурної маргінальності у соціальному та віртуальному просторі сучасного суспільства: аксіологічний, діяльнісний, культурний, компаративістський, постмодернізаційний, інформаційний. Так, якщо діяльнісний підхід надав змогу проаналізувати роль культурної маргінальності як чинника впливу на культурне життя суспільства то компаративістський підхід дозволив окреслити основні детермінанти репрезентації культурної маргінальності у віртуальному просторі. В свою чергу для розгляду функціонування культурної маргінальності у інформаційному просторі комп'ютерних мереж було використано теоретико-методологічні засади постмодернізаційного наукового підходу, який дійсно дозволяє виявити головні аспекти віртуалізації суспільства та трансформаційних зрушень, пов'язаних з цим.

Загалом, здійснені в дисертації теоретичний та методологічний аналізи, узагальнення, висновки є обґрунтованими. Мета та завдання, що заявлені в дисертації, вирішені.

Структура дисертації логічно побудована та обґрунтована, сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Джерельна база роботи свідчить про ґрунтовність теоретичного осмислення об'єкта та предмета

дослідження. Зокрема, у дисертації список використаних джерел містить 187 найменувань, з яких 132 – іноземними мовами, що свідчить про ретельний науковий аналіз заявленої теми.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади аналізу культурної маргінальності» авторкою проведено комплексний аналіз генези наукових підходів та сучасні складові визначення поняття «культурна маргінальність». Зазначене поняття розглядається у роботі як соціальне явище, розуміється як здатність перебувати на межі культурних норм, наявних у соціальному бутті, яка є результатом ціннісної амбівалентності та веде до нестійкості особистісного буття. Авторка, констатує, що зазвичай під цим поняттям розуміється особистість, спосіб життя та світогляд якої не вписується в норми, прийняті в конкретному суспільстві.

Марина Володимирівна цілком доцільно зауважує, що культурна маргінальність не є якимось побічним явищем у соціокультурній діяльності окремого індивіда чи соціальних груп, вона являє собою іманентну властивість суспільства як системи, що має здатність виробляти, стимулювати трансформаційні процеси, як у межах суспільства як системи, а також у сфері творчої реалізації особистості. Тобто культурна маргінальність здатна як викликати соціокультурні зміни, так і бути індикатором стану соціокультурного середовища суспільства.

У другому розділі «Культурна маргінальність у соціальному просторі сучасного суспільства» проводиться аналіз трансформаційних зрушень у соціальному просторі, і головне, визначається місце культурної маргінальності у часи трансформативного перетворення. В даному випадку авторка вдало конкретизує значущість культурної маргінальності у соціальному просторі яка виявляється у тому, що вона є обов'язковою умовою соціальних змін. Культурна маргінальність в дисертації інтерпретується як одна з якостей перехідного стану, що позбавлена своєї буттєвої самостійності. Дійсно, як соціальне явище

культурна маргінальність виступає джерелом динаміки культури сучасної техногенної цивілізації, створюючи передумови формування ментальності людини метамодерну.

У третьому розділі дисертації «Роль віртуального простору у репрезентації культурної маргінальності» авторкою надається визначення віртуального культурного проєкту, під котрим розуміється комплекс дій, що реалізуються у віртуальному просторі або спрямовані на його користувачів, результати якого впливають на соціокультурний простір сучасного суспільства та надають додаткові можливості для задоволення культурних потреб. Це інноваційна та інтерактивна форма організації культурної діяльності, що реалізована за допомогою віртуального простору.

У роботі обґрунтовано, що саме процеси цифровізації культурної спадщини та створення віртуальних культурних проєктів надають змогу зберегти все різноманіття української культури для майбутніх поколінь. В свою чергу віртуалізація надає можливість відтворення певних культурних кодів, віртуальний світ перестає сприйматися як штучний та ілюзорний, він стає реальним простором соціальної взаємодії, простором реалізації культурних та освітніх практик.

Ураховуючи безумовну якість, теоретико-методичну обґрунтованість дисертації, і оцінюючи роботу Арапакі М. В. загалом позитивно, вважаємо за доцільне висловити деякі побажання, які носять, імовірно, рекомендаційний характер.

1. Бажано було більш докладніше проаналізувати в підрозділі 3.3. «Віртуальні культурні проєкти як складові соціального простору українського суспільства: сучасні освітні практики та свобода метамодерну» віртуальні культурні проєкти як складові соціального простору українського суспільства та приділити увагу сучасним освітнім практикам та

свободі метамодерну, проблемі переходу від світогляду постмодерну до світогляду метамодерну.

2. Окрім віртуальних культурних проєктів слід було б більше уваги приділити також іншим проявам культурної маргінальності у віртуальному просторі.

Висновок: дисертаційна робота на тему «Культурна маргінальність у соціальному та віртуальному просторі сучасного суспільства» є оригінальним, завершеним дослідженням, виконана на високому теоретичному і методологічному рівні і має практичну цінність. У дисертаційній роботі Арапакі М. В. продемонстровано науково обґрунтовані результати, кваліфіковано виконано всі поставлені наукові завдання, показано володіння методологією наукових досліджень щодо продукування результатів, пов'язаних із новизною та практичною значущістю. Кваліфікаційна наукова праця відповідає чинним вимогам п. п. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Вважаю, що Арапакі Марина Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія.

Рецензент:

Докторка філософських наук,
професорка, професорка кафедри
всесвітньої історії та методики навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Віра ОКОРОКОВА

